

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: On global war: Historical-structural approaches to world politics
Houweling, H.W.

Citation

Houweling, H. W. (1992). Boekbespreking van: On global war: Historical-structural approaches to world politics. *Acta Politica*, 27: 1992(2), 216-219. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450053>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450053>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Graag wens ik Hans Daalder en de Nederlandse politicologie toe dat hij nog lange tijd de gelegenheid zal hebben de resultaten van zijn politicologisch en historisch denken aan het beeldscherm en het papier toe te vertrouwen.

A. Hoogerwerf

W.R. Thompson, **On global war. Historical-structural approaches to world politics**. University of South Carolina Press, Columbia 1988.

Thompson gaat ervan uit dat 'global wars' andere oorzaken hebben dan 'gewone' interstatelijke oorlogen en dat daarom sprake is van een afzonderlijke categorie. In *On global war* bespreekt hij drie verwante onderzoeksrichtingen. De eerste is de 'hegemoniale stabiliteitstheorie', waarmee onder andere de naam van Gilpin is verbonden. De tweede is de 'world economy school', waarvan Wallerstein grondlegger is. De kern van de derde richting bestaat uit het model van het 'opeenvolgend leiderschap' van Modelski en van Thompson zelf. In de tien hoofdstukken waarin de auteur de stof heeft verdeeld, bespreekt hij meestal eerst het werk van anderen en presenteert vervolgens zijn eigen onderzoek. In deze bespreking zal ik me vooral met het eigen onderzoek van Thompson bezighouden.

In het model van het 'opeenvolgend leiderschap' wordt tijdens 'global wars' beslist over de vraag welk land de topositie in het internationale bestel zal innemen. Maar de uiteindelijke oorzaken van 'global wars' liggen dieper dan de gelijktijdige wens van verschillende staten de leiderschapspositie te bezetten. Het is zelfs niet zeker of bij de deelnemende staten een dergelijke wens wel leeft. In ieder geval is het aan de dag treden van dit (subjectieve) 'verlangen' afhankelijk van de machtsverdeling binnen de groep deelnemende landen. Als fundamentele machtsbron beschouwt Thompson relatieve maritieme kracht. De leidende staat beschikt over de heerschappij ter zee. Achter de maritieme dominantie gaat echter een 'lead economy' schuil. De 'leider' beschikt over zowel 'heerschappij ter zee' als over een 'lead economy'. Na de Tweede Wereldoorlog trekt de auteur maritieme heerschappij samen met heerschappij in de lucht. Te zamen vormen zij de 'global reach capabilities'. Thompson heeft dus een hiërarchische geleding van de statenorde voor ogen, met een 'leider' aan de top. Hij denkt bij 'orde' aan 'hiërarchie' en bij ontwrichting van de hiërarchie aan 'wanorde'. 'Wanorde' ontstaat uiteindelijk door ongelijktijdige economische ontwikkeling. De strijd om leiderschap wordt in gang gezet door een langdurig proces van deconcentratie, in dit geval van vlootmacht. Achter de deconcentratie van vlootmacht gaat echter de neergang schuil, in de voorafgaande periode, van het aandeel van de leidende staat in de 'leading sectors' van de wereldeconomie.

Het werk van Thompson en Modelski steekt gunstig af bij dat van de beide andere onderzoeksrichtingen in de mate waarin voor theoretische variabelen data zijn vergaard. Hierdoor zijn zij in staat met behulp van eenvoudige tijdreeksen lange-termijnveranderingen te illustreren. Hun belangrijkste data bestaan uit de

jaarlijkse aandelen van de verschillende zeemogendheden in het totaal van de in het systeem aanwezige vlootmacht en uit de jaarindex voor de mate waarin de aanwezige vlootmacht is geconcentreerd, beide voor de periode 1494-1993. Dit omvangrijke gegevensbestand is gepubliceerd in George Modelski en William P. Thompson, *Seapower in global politics, 1494-1993* (University of Washington Press, Seattle 1988). Aan de hand van economische literatuur heeft Thompson 'leading sectors' van de wereldeconomie opgespoord voor het tijdvak 1780-heden, alsmede de subperiode waarin een sector als 'leidend' wordt beschouwd. Het criterium is de 'research'- of 'technologie-intensiteit'. Voor het tijdvak 1780-heden is voor perioden van tien jaar het aandeel van de grote mogendheden in deze 'leading sectors' berekend. Dit materiaal is te vinden in hoofdstuk 6 van *On global war*. Dit databestand stelt de lezer in staat greep te krijgen op sommige klassen van beweringen van de auteur. Bij de twee andere scholen is dit niet, of in veel mindere mate, het geval.

Een zwak punt van alle drie richtingen betreft de criteria met behulp waarvan de klasse van 'global wars' (Thompson) of 'world wars' (Gilpin, Wallerstein) is geselecteerd uit het geheel van de externe geweldsproductie door staten. De meningsverschillen zijn beperkt tot de prenapoleontische tijd. Daarna houden allen zich aan de in de historische literatuur gebruikelijke opsomming van twee, onderling samenhangende, wereldoorlogen in de 20e eeuw. Zij worden voorafgegaan door de 'wereldoorlogen' uit de tijd van de Franse Revolutie en van Napoleon. Het bestaan van meningsverschillen tussen de drie onderzoeksrichtingen over de samenstelling van de klasse der 'wereldoorlogen' is merkwaardig. Het betreft hier immers een van de kernvariabelen van het onderzoek. De drie scholen zijn het eens in hun kritiek op onder andere het *Correlates of War Project*. Hierin is tot nu toe geen behoefte gevoeld aan een aparte klasse van 'wereldoorlogen'.

Modelski en Thompson zijn het meest expliciet in hun criteria. Ik heb echter het sterke vermoeden dat zij hun selectie mede hebben gemaakt op grond van het effect dat sommige oorlogen hebben op de mate waarin vlootmacht is geconcentreerd. Indien dit vermoeden juist is, dan is niet langer sprake van een aparte klasse van oorlogen op grond van etiologie. Zij kennen de volgende vijf 'global war periods': (i) 1494-1517; (ii) 1580-1608; (iii) 1688-1713; (iv) 1792-1815 en (v) 1914-1945. Het lijkt geen twijfel dat hun zo te zien zorgvuldig geconstrueerde index voor concentratie van maritieme macht alleen bij deze gevallen een uitzonderlijk hoge waarde bereikt tijdens en direct na afloop van de gevechten. Vervolgens daalt de concentratie-index inderdaad weer tot het moment waarop het volgende als 'global war' aangemerkte tijdsinterval aanvangt. Uit het verloop van hun concentratie-index blijkt voorts dat, uiteraard met uitzondering van de eerste oorlogsperiode, elk van de global wars, en alleen in deze gevallen, vooraf wordt gegaan door een langdurige periode van daling van het aandeel van de dominante maritieme macht in de totale geaggregeerde vlootmacht der zeemogendheden.

De grond van mijn vermoeden is de willekeurige samentrekking van bepaalde gevechten tot 'global wars'. Neem bij voorbeeld de eerste oorlogsperiode, de 'Italian/Indian Ocean Wars'. Op grond waarvan is de zeeslag tussen Portugal en de verenigde vloeten van Egypte en Gutsharat, nabij het eiland Diu in 1509, en de daaropvolgende veroveringen door Albuquerque (Goa, Diu) en door diens opvol-

ger Lopo Soares (o.a. Daman) gevoegd bij de oorlogen van Spanje, Habsburg en Frankrijk in Italië? Weliswaar zijn de Ottomanen betrokken bij de oorlog tegen Habsburg in Europa en tegen Portugal in Voor-Azië. Maar is dit voldoende om van één oorlog te spreken? Het Spaanse vlootaandeel reageert in het geheel niet op de oorlogvoering der Spanjaarden, hetgeen ook heel begrijpelijk is. Pas heel laat in de 16e eeuw wordt Spanje, gedurende korte tijd, een vlootmogendheid van betekenis. Ook de datering roept vragen op. Waarom is de periode van 'global war' niet begonnen met de Lange Oorlog (1463-1479) van Venetië tegen de Ottomanen? Deze oorlog maakte immers een einde aan de status van Venetië als een grote mogendheid buiten het Italiaanse schiereiland. Ook de keuze van het eindjaar doet willekeurig aan. Bij de afbakening van de tweede en derde 'global war period' kunnen evenzeer vraagtekens worden geplaatst.

De gegevens over het samengaan van maritieme hegemonie en economische dominantie, alsmede over het verval van beide, in de periode 1780-heden, zijn de moeite van het bestuderen waard. Zowel bij Engeland als bij Amerika ligt het aandeel in de 'leading sector production' boven de relatieve zeemacht. Dit is het geval zolang de curve die het economisch aandeel aangeeft stijgt. Nadat de top in relatief economisch vermogen is gepasseerd, snijdt de grafiek voor het aandeel in de totale vlootmacht die van de 'leading sector'-variabele, om deze in steeds verdergaande mate in waarde te overtreffen. In de neergaande fase trekt het aandeel in 'leading sector production' de maritieme macht met steeds grotere vertraging neerwaarts.

De auteur meent dat wisseling in concentratie van vlootmacht, en bijgevolg ook het uitbreken van 'global war', zich met grote regelmaat in klokketijd voltrekt. Deze periodiciteit verschaft één van de twee mogelijkheden voor het berekenen van de tijd waarin we de volgende 'global war' kunnen verwachten. De andere mogelijkheid bestaat in het vergelijken van het aandeel van de leidende staat in de sectoren 'economie' en 'maritieme macht' in de jaren waarin eerder 'global wars' uitbraken, met de positie waarin de huidige dominante zeemacht, de Verenigde Staten van Amerika, zich bevindt. De conclusie is dat Amerika in de huidige tijd ongeveer in dezelfde positie verkeert als het Verenigd Koninkrijk in de jaren zeventig van de 19e eeuw. Het merkwaardige van de huidige constellatie is evenwel dat de belangrijkste militaire uitdager, Rusland, in het geheel niet bij machte is de Amerikanen in economisch opzicht naar de kroon te steken. Wat het gevolg is van de uitzonderlijk hoge militariseringsgraad van de voormalige Sovjetunie. Japan is zeer wel in staat de Verenigde Staten te bedreigen, maar dit land mist weer de militaire kracht voor een confrontatie met Amerika.

Tot slot enkele kritische kanttekeningen bij deze opmerkelijke studie. De auteur is functionalist en methodologisch collectivist. Het gevolg is ook hier 'clock-work history'. Maar hij overdrijft niet. Op momenten waarop het spannend wordt, neemt Thompson soms zijn toevlucht tot besluitvorming op basis van strategisch inzicht als oorzaak van gedrag. Op zulke momenten houdt de 'structurele bepaling' van gedrag kennelijk op. Thompson is navolger van Mahan. Diens onderwerp betreft een 'examination of the general history of Europa and America with particular reference to the effect of seapower upon the course of that history'. Dit is

tevens de weg die Thompson is ingeslagen. Het algemene bezwaar dat is ingebracht tegen Mahans werk, namelijk het gebruik van slechts één sleutel bij het openen van de deur naar het verleden en bij implicatie ook naar de toekomst, is ook van toepassing op het werk van Thompson.

H. Houweling

E. Witte, J. Craeybeckx, A. Meynen, **Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden**. Standaard Uitgeverij, Antwerpen 1990.

Voor al wie belangstelling koesterde voor de Belgische politieke geschiedenis golden de verschillende edities van Luykx' *Politieke geschiedenis van België* traditioneel als het standaardwerk bij uitstek. Luykx muntte uit door zijn zin voor volledigheid en chronologische exactheid. Wie op zoek was naar een datum van een bepaalde ministersconferentie vond in Luykx ongetwijfeld zijn gading. Wie daarentegen niet alleen de geschiedenis wou kennen maar ook begrijpen, bleef na de literatuur van Luykx met een onbestemd hongerig gevoel achter. Luykx bracht vooral een institutionele benadering met veel aandacht voor de ontwikkelingen in het parlement en de verhoudingen onder de politieke partijen. De wisselwerking tussen het politieke systeem en andere maatschappelijke systemen zoals de economie kon op minder belangstelling rekenen. De vermelde honger kon pas gedeeltelijk in 1976 voor het eerst worden gestild door de publikatie van Kosmanns magnum opus onder de titel *De lage landen 1780-1980*. Enkele jaren later volgde *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden* van de historici Els Witte en Jan Craeybeckx, beiden als hoogleraar verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel. Het werk beoogde een oriënterend overzicht te bieden, 'bestemd voor een ruim lezerspubliek dat op zoek is naar een historisch perspectief bij het interpreteren van de actuele spanningen in de Belgische politiek'. Inmiddels is ook dit boek aan zijn vijfde, volledig herwerkte uitgave toe en trad ook Alain Meynen (eveneens VUB) aan als co-auteur.

Qua benaderingswijze valt dit boek in feite uiteen in twee grote delen. Tot aan het jaar 1950 wordt de chronologie van de gebeurtenissen en ontwikkelingen als rode draad gebruikt. Dit betekent hoegenaamd niet dat de referentiedata arbitrair werden gekozen, in tegendeel; de data die de beschouwde perioden afsluiten zijn eigenlijk cesuren in de Belgische geschiedenis. Voor de periode na 1950 tot heden opteerden de auteurs voor een themagerichte aanpak. Het is een onbegonnen opgave alle aandachtspunten van dit werk de lezer onder ogen te brengen. We beperken ons noodzakelijkerwijze tot de hoofdlijnen.

Els Witte beschrijft in een eerste hoofdstuk hoe de burgerlijke parlementair-constitutionele staat het levenslicht zag. Voor haar is 1830 (het jaar van de afscheiding) geen breukpunt in de groei naar de burgerlijke lekenmaatschappij. De wortels van dit maatschappelijk model moeten dieper in de geschiedenis worden gezocht en gaan in wezen terug tot aan de Franse bezetting. De omwenteling van 1830